

КОЛІЗІЙНІ ПИТАННЯ СПАДКУВАННЯ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Заплітна Ірина Анатоліївна,

канд. юрид. наук, викладач юридичних дисциплін

Мельник Надія Миколаївна,

здобувач вищої освіти юридичного факультету

Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола

м. Тернопіль, Україна

nadamelnik1@gmail.com

Анотація: Стаття присвячена дослідженню колізійних питань спадкування в міжнародному приватному праві. Розглянуто поняття іноземного елемента у спадкових відносинах. Звертається увага на правовий режим, пов'язаний із визначенням права, яке буде застосовуватися до спадкування з іноземним елементом.

Визначено поняття колізії та види її прив'язок щодо спадкування в міжнародному приватному праві. Крім того, розглянуто та узагальнено правове регулювання спадкових відносин в різних державах. Висвітлено колізійне регулювання спадкування за українським законодавством в порівнянні із законодавством деяких країн.

Авторами запропоновано дослідити європейську практику щодо вказаних питань і розробити на цій основі ефективну систему правового регулювання міжнародних спадкових відносин.

Ключові слова: спадкування, іноземний елемент, колізія, особистий закон спадкодавця, «автономія волі» спадкодавця.

Спадкові відносини в міжнародному приватному праві посідають досить важливе місце у сфері їх практичного застосування. Підставою виникнення таких правовідносин є саме перехід прав та обов'язків від спадкодавця до

спадкоємця і особливістю тут виступає наявність іноземного елемента. Тому виникає необхідність колізійного та матеріально-правового регулювання спадкових міжнародних відносин.

Дослідження правового режиму спадкування в міжнародному приватному праві здійснювалось великою кількістю науковців та вчених, які зробили вагомий внесок в розвиток міжнародного приватного права, а саме Н.І. Маришева, А.С. Довгерт, Б.С. Антімонов, О.В. Розгон, Д.Х. Гольська, Л.П. Ануфрієва, І.Г. Медведєв, М.М. Богуславський, В.Г. Буткевич, О.М. Жильцов та інші.

Як і в Україні, в багатьох країнах норми у сфері спадкових відносин містяться в цивільних кодексах таких держав. Для прикладу в Німецькому Цивільному Уложенні 1896 року – це книга V «Спадкове право», в Цивільному кодексі Франції 1804 року – книга III «Про різні способи набуття права власності», в Цивільному кодексі України (надалі ЦК України) 2003 року – це книга VI «Спадкове право». В багатьох інших країнах спадкові відносини можуть регулюватися окремими нормативно-правовими актами.

Отож, в статі 1216 ЦК України закріплюється поняття спадкування, а саме «спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців)» [1].

Наявність іноземного елемента в міжнародних спадкових відносинах проявляється в тому, що:

- 1) спадкодавець або спадкоємець є громадянами різних держав або вони проживають в різних країнах;
- 2) спадкове майно перебуває в різних державах.

У міжнародному спадкуванні колізію становить певна ситуація, в якій спадкові відносини можуть регулюватися кількома національними правовими системами, шляхом їх взаємодії. Ю.В. Вусенко передбачає, що «існування колізій у міжнародному спадкуванні, зумовлено наявністю іноземного елемента, відмінностями між національними правопорядками, а також

взаємодією національних правових систем, зокрема у галузі спадкового права» [2, с. 174].

Як зазначають Ю.В. Корнєєв та І.О. Коваль «колізійні норми у сфері міжнародного спадкування залежно від видів спадкування можна диференціювати, зокрема, на колізійні норми у сфері: спадкування за законом та спадкування за заповітом. Тому залежно від предмета спадкових відносин колізійні норми можемо розподілити на: колізійні норми щодо спадкування рухомого майна; колізійні норми щодо спадкування нерухомого майна; колізійні норми щодо спадкування інших майнових прав та обов'язків» [3, с. 309].

Колізійні норми, за допомогою яких здійснюється регулювання спадкових відносин можуть міститися як в цивільних кодексах певних країн (наприклад, Франції, Естонії, Португалії, Іспанії, Греції, Білорусії, Казахстані, Узбекистані), так і у спеціальних законах, які діють в Україні, Польщі, Угорщині, Чехії, Швейцарії, Австрії, Грузії, Італії та ін.

Основними колізійними нормами, які досить часто застосовуються у сфері спадкових відносин є особистий закон спадкодавця (а саме, закон громадянства чи закон місця проживання), закон місця знаходження майна, закон місця вчинення заповіту, закон місця смерті спадкодавця та «автономія волі» спадкодавця.

Розглянемо приклади колізійного регулювання процесу спадкування в різних державах.

Провівши аналіз розвитку основних колізійних прив'язок у сфері спадкування, М.О. Михайлів зазначав, що в Італії правонаступництво в разі смерті регулюється національним законом спадкодавця на момент його смерті. Новий закон Польщі зберіг у питаннях спадкування колізійну прив'язку «право держави громадянства спадкодавця». Проте в окремих випадках одночасно закон допускає обмежене застосування вибору права. Право держави, громадянином якої був спадкодавець, як особистий закон для регулювання спадкових відносин використовує чимало держав, зокрема: Греція, Німеччина,

Японія, Італія, Польща, Австрія, Угорщина, Швеція, Чехія, Словаччина, Фінляндія тощо. Щодо Швейцарії, якщо спадкодавець, який помирає, має постійне місце проживання в цій країні, то порядок спадкування буде визначатися швейцарським правом. Колізійне регулювання спадкових відносин в пострадянських республіках переважно передбачає застосування «права держави останнього місця проживання спадкодавця» (Білорусія, Вірменія, Росія) або ж до «права держави останнього постійного місця проживання спадкодавця» (Таджикистан, Казахстан, Узбекистан, Киргизія), крім випадків, коли в заповіті спадкодавець не обере право держави його громадянства [4, с. 295-296].

В Україні ст. 70 Закону України «Про міжнародне приватне право» зазначає, що «спадкові відносини регулюються правом держави, у якій спадкодавець мав останнє місце проживання, якщо спадкодавцем не обрано в заповіті право держави, громадянином якої він був» [5]. Тобто усі питання спадкування будуть вирішуватися нормами права тієї держави, де спадкодавець мав останнє місце проживання.

Підсумовуючи вищевказане, можна дійти висновку, що колізія у міжнародних спадкових відносинах зумовлена розбіжностями між національними системами права і нормами права, які стосуються міжнародного спадкування у різних державах через їх здатність до взаємодії.

Колізійні норми у сфері спадкування в міжнародному праві відіграють дуже важливу роль. Це пояснюється тим, що будь-яка фізична особа рано чи пізно може стати суб'єктом як національних, так і міжнародних спадкових відносин. Тому виникає безліч правових проблем, серед яких важливе місце належить міжнародним спадковим відносинам. Хоча на сьогоднішній час і існує велика кількість законодавства, однак таких норм не достатньо для об'єктивного і всебічного регулювання усіх проблем, які виникають у сфері спадкових правовідносин з іноземним елементом. Тому необхідно дослідити європейську практику щодо вказаних питань і розробити на цій основі ефективну систему правового регулювання міжнародних спадкових відносин.

Список літератури

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 07.12.2020 р.).
2. Вусенко Ю.В. Проблеми спадкових відносин у міжнародному приватному праві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. № 21. С. 173-175. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/876/1/ПРОБЛЕМИ%20СПАДКОВИХ%20ВІДНОСИН%20У%20МІЖНАРОДНОМУ%20ПРИВАТНОМУ%20ПРАВІ.pdf> (дата звернення 07.12.2020 р.).
3. Корнєєв Ю.В., Коваль І.О. Особливості правового регулювання спадкових відносин в міжнародному приватному праві. 2019. № 10. С. 308-312. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/ap_2019_10_60%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/ap_2019_10_60%20(2).pdf) (дата звернення 07.12.2020 р.).
4. Михайлів М.О. Особливості правового режиму спадкування в міжнародному приватному праві. *Науковий журнал: право і суспільство*. 2020. № 4. С. 292-301. URL: http://www.pravoisusilstvo.org.ua/archive/2020/4_2020/44.pdf (дата звернення 07.12.2020 р.).
5. Про міжнародне приватне право. Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення 07.12.2020 р.).